

Freidenvall, Lenita, 2006: *Vägen till Varannan Damernas. Om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002*. Stockholm Studies in Politics 116. Stockholm: Statsvetenskapliga institutonen.

LENA WÄNGNERUD¹

Bakgrunden till Lenita Freidenvalls avhandling *Vägen till Varannan Damernas* är den höga nivån i den svenska riksdagen när det gäller andelen kvinnliga ledamöter. År 1970, startåret för undersökning, var andelen 14 procent. År 2002, undersökningens slutår, var motsvarande andel 45 procent. Efter det senaste valet (2006) är det 47 procent kvinnor i riksdagen. Dessa siffror skall ses i ett internationellt jämförande perspektiv. Aktuella uppgifter från Interparlamentariska unionen visar på genomsnittet 17 procent när det gäller andel kvinnor i nationella parlament. Denna bild – Sverige tillhör de världsledande på området – utgör avhandlingens startskott. På de första sidorna får vi oss till del en förhållandevis väl känd framgångssaga.

Men jag skall inte börja min anmälan där i startskottet. Istället skall jag börja med att gå till slutet. Det absolut viktigaste i en avhandling är de resultat man kommer fram till. Vad är det vi vet nu som vi inte visste tidigare? Lenita Freidenvall lyfter fram två huvudresultat:

- Ett av avhandlingens huvudresultat är att processen mot en ökad kvinnorepresentation åren 1970-2002 inte varit entydig. (s 249)

- Vad som driver på utvecklingen [mot ökad kvinnorepresentation] är...inte ett kausalt orsakssamband mellan nya idéer och praktiskt handlande. (s 256)

Om jag börjar med att utveckla det första av de två huvudresultaten, kan man säga att författaren vänder sig mot en historie-skrivning som säger att ökningen av andelen kvinnor skett per automatik. Två nyckelord i avhandlingen är att utvecklingen har inslag av såväl kontinuitet som förändring. Freidenvall visar att kontinuitet och förändring dels gäller de svenska partiernas *regleringar* för ökad kvinnorepresentation. Vissa partier har gått från i stort sett inga regleringar alls, till införandet av rekommendationer, till införandet av kvoteringsregler med avseende på kön i sin partistadga. Samtidigt har andra partier valt att stanna vid mer allmänt hållna målsättningar.

Kontinuitet och förändring gäller också de svenska partiernas *diskurs* kring kvinnorepresentation. Här visar Freidenvall att vissa partier gått från att se kvinnorepresentation och jämställdhet som ett individuellt problem som kräver individuellt inriktade lösningar, till att se kvinnorepresentation och jämställdhet som ett strukturellt problem som kräver strukturellt inriktade lösningar. Dessa partier har övergått till att använda sig av ett maktperspektiv och de använder ord som "patriarkat", "manligt normsystem", "strukturell diskriminering" i sina beskrivningar. Andra partier håller fast vid uttryck som "bristande vilja", "svårigheter att kombinera familj, yrke, politik", "förlegade attityder", vilket indikerar en fortsatt individuellt inriktad syn.

Skillnaderna mellan partierna är en central del av avhandlingen. Partierna klassificeras som "trendsättare" (v, s, fp), "efterföljare" (m, c, kd) och "utmanare" (mp) respektive "nya trendsättare" (v, s, mp)

---

¹ Lena Wängnerud är docent i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

”nygamla trendsättare” (fp) och ”traditiona-
nalister” (m, c, kd). Det handlar om två set
av beteckningar som hänförs till olika
tidsperioder i den svenska utvecklingen.
År 1987 är vattendelaren här. Författaren
pekar på två diskursiva skiften under den
undersökta perioden: dels år 1970 då ut-
vecklingen först tar fart, dels år 1987 då
kvotering och en mer radikal syn blir mer
utbredd. Perioden 1970-1986 betecknas
som en ”frivillig” fas och perioden 1987-
2002 som en ”tvingande” fas. I avhand-
lingen betonas att det är kvinnorna i parti-
erna som skall betraktas som de reella
innovatörerna. Inte minst kvinnoförbun-
den har arbetat hårt för att driva på sina
respektive partiledningar i dessa frågor.

Om jag återgår till avhandlingens hu-
vudresultat så vänder sig Freidenvall, även
när det gäller huvudresultat nummer två,
mot en bild av en process som, så att säga,
bara rullat på. Det är inte så enkelt som att
aktörer som säger sig vara för könskvote-
ring också fullt ut tillämpar detta. Det är
inte heller så enkelt som att aktörer som
säger sig vara mot kvotering struntar i ut-
jämning mellan könen i sitt praktiska
handlande. Det finns ett glapp mellan re-
torik och praktik som författaren sätter
fingret på. I en fallstudie av nominerings-
processen 2002 visar Freidenvall att två
partier, Socialdemokraterna och Moderata
samlingspartiet, som i sin retorik står
rätt långt ifrån varandra i praktiken ändå
står varandra rätt nära. I nomineringspro-
cessen 2002 prioriterade inte Socialdemo-
kraterna kön så mycket som man hade
kunnat förvänta sig att de skulle göra utifrån
deras ord om kvotering. Moderaterna,
i sin tur, såg till att en jämn fördelning
mellan kvinnor och män uppnåddes i
större utsträckning än vad man hade kun-
nat förvänta sig utifrån deras ord om
kompetens och lokal autonomi. Detta
glapp är en del av det underlag Freidenvall

använder sig av när hon kommer fram till
slutsatsen: ”Vad som driver på utveck-
lingen [mot ökad kvinnorepresentation]
är...inte ett kausalt orsakssamband mel-
lan nya idéer och praktiskt handlande.”

Om jag skall sammanfatta resultaten i
avhandlingen med ett enda ord så är det
komplexitet. Historien om *Vägen till Var-
annan Damernas* blir ett exempel på det
komplicerade samspelet mellan normer,
regler och praktiker i det politiska livet. Vi
tas med in i *The Secret Garden of Politics* (jfr
Gallagher & Marsh 1988) – nominerings-
processens hemliga rum – och det visar
sig att denna process inte innebär ett strikt
neutralt förfarande. Det material författa-
rens använder sig av är omfattande; det
handlar dels om dokument från ett total-
urval av partikongresser från samtliga
riksdagspartier (utom ny demokrati) peri-
oden 1970-2002 och dels om enkäter till
ordförandena i nomineringskommittéer-
na i samtliga riksdagspartier i landets
samtliga riksdagsvalkretsar i 2002 års val. I
avhandlingen återfinns också en studie av
nomineringsprocesserna i Moderata Sam-
lingspartiet, Socialdemokraterna och Cen-
terpartiet i Stockholms och Kronobergs
län inför 2002 års val. Denna studie byg-
ger såväl på direktobservationer som per-
sonliga samtalsintervjuer.

Vilken betydelse har egentligen idéerna?

Freidenvalls avhandling återfinns inom en
gren av forskningen om kvinnorepresen-
tation som arbetar med strategiori-
enterade förklaringsmodeller, vilket in-
nebär att man på olika sätt försöker fast-
ställa betydelsen av *medvetet handlande* för
att uppnå ökad andel kvinnliga politiker.
Avsikten med avhandlingen är inte att till-
bakavisa andra mer strukturellt ori-
enterade förklaringsmodeller, vilka exem-

pelvis betonar faktorer som ett lands kultur och dess valsystem för utvecklingen. Syftet är att ge en kompletterande byggesten i förståelsen av varför andelen kvinnor varierar så starkt mellan olika parlament (och även mellan olika partigrupper inom ett och samma parlament). Freidenvall knyter främst an till Pippa Norris och Joni Lovenduski (1995) arbeten på området och kombinerar detta med inslag från diskursanalys.

Avhandlingens grundtanke är spännande. Freidenvall tar tag i en tankegång som är i omlopp, såväl i forskning som mer allmän debatt, som går ut på att aktörers idéer har direkt återverkan på samhället och historien. Men även om grundtanken är spännande så präglas avhandlingens teoretiska delar av vaghet vilket gör att den övergripande strukturen blir oklar. Vi får veta att den lucka Freidenvall vill fylla när det gäller forskningen om kvinnorepresentation är att belysa nomineringsprocessen. Vi får också besked om att det handlar om att analysera partiernas syn på kvinnorepresentation, partiernas strategier för ökad kvinnorepresentation samt tillämpandet av strategierna i praktiken. Ett ytterligare syfte är att specifikt analysera kvinnornas roll i de processer som äger rum. Det vi inte får veta är dock hur de olika delanalyserna sammantaget skall hjälpa oss att komma längre när det gäller prövningen av själva grundtanken.

Om jag skall tolka avhandlingstexten strikt så tillbakavisar Freidenvall förekomsten av orsakssamband mellan idéer och praktiskt handlande på området kvinnorepresentation. Det är svårt att tolka meningen "Vad som driver på utvecklingen är...inte ett kausalt orsakssamband mellan nya idéer och praktiskt handlande" på annat sätt. Men jag undrar om det är meningen att man skall läsa den text som står ordagrant. Analysen tycks ge besked om att det inte

föreligger något *totalsamband* mellan idéer och praktiskt handlande, men det är en helt annan sak än att säga att det inte finns något samband alls. Problemet är att det dras en slutsats om kausalitet i avhandlingen utan att de teoretiska avsnitten används till att mejsla ut någon kausal modell. Det innebär att den viktiga frågan om idéernas betydelse, trots goda föresatser och ett rikt material, förblir tämligen oprövad och det uppstår osäkerhet kring vad som egentligen var slutresultatet. Har idéerna betydelse eller inte?

Hur komplex är den komplexa utvecklingen?

Avhandlingen bygger, som nämnts, på flera olika typer av material och också flera olika tekniker för bearbetning. Det är partimaterialet som får mest utrymme och i dessa delar använder sig Freidenvall av en teknik som hon kallar "diskursanalys light". Jag skall genast säga att jag uppfattar bedömningen att ge partimaterialet utrymme som klok, detta är ett rikt och intressant material. Analysen är också på många sätt kreativ men återigen hade jag önskat mig mer tydliga besked på ett antal centrala punkter.

Den socialkonstruktivistiska ansatsen, främst representerad av Carol Lee Bacchi (1999), används i avhandlingen för att utveckla ett analysinstrument som innehåller nyckelbegreppen *identifiering*, *diagnostisering*, *prognostisering* och *diskursiv inramning*. Det är med hjälp av detta analysinstrument som författaren fångar in hur aktörerna beskriver och formulerar frågan om kvinnors politiska representation och vilka lösningar de bedömer som rimliga. I strikt mening är dock detta instrument endast behjälpligt när det gäller att göra en sortering av materialet. Vad som saknas är en måttstock som kan hjälpa till i analy-

sens nästa steg, den som handlar om att fastställa var gränsen går mellan kontinuitet och förändring i den historiska utvecklingen.

De slutsatser som dras i avhandlingen när det gäller kontinuitet och förändring gäller, som framkommit, såväl regelverk som diskurs och implicit kan man utläsa vissa kriterier. Införandet av tvingande regelverk (kvotering) tolkas till exempel som förändring, medan i stort sett alla andra typer av regelverk tolkas som kontinuitet. Ett parti som ofta talar om "manlig dominans" eller "maktstrukturer som gör män överordnade kvinnor" tolkas som att det förändras, medan partier som inte tar upp ett sådant språkbruk hamnar inom kategorin kontinuitet. Det återfinns även andra parametrar, jag skall inte gå in på dessa i detalj, utan poängen är att kriterierna aldrig lyfts fram till explicit diskussion vilket gör att man som läsare får svårt att ta ställningen till digniteten i de processer som äger rum. Handlar till exempel de förändringar som påvisas om krusningar på ytan i ett annars stilla hav? Eller visar analysen på djupgående skillnader mellan partier och mellan olika skeden i den drygt 30-åriga tidsperiod som undersöks? Att vissa partier ändrar sitt språkbruk mer än andra och att vissa även inför kvotering är tveklöst. Men mellan raderna framkommer det att svenska partier, trots skillnader i retorik och valda medel, står för ett ganska betydande gemensamt tankegod; vilket i det här fallet är liktydigt med att man tar frågan om kvinnors politiska representation på allvar.

Jag är inte ute efter en lek med ord när jag ställer frågan om hur komplex den komplexa utvecklingen egentligen är, utan frågan handlar om fastställandet av en rimlig referensram. Om referensramen varit förankrad i ett internationellt perspektiv hade det kanske snarast varit den

gemensamma grunden bland svenska partier som framträtt med störst skärpa. I Sverige saknas till exempel (åtminstone i det material Freidenvall redogör för) essentialistiskt präglade idéer som att kvinnor av naturen inte skulle vara lämpade för politik eller att deras ökade deltagande skulle hota familjelivet. Idéer som dessa är dock inte helt ovanliga på andra håll i världen. I Sverige är det också så att alla partier faktiskt har någon typ av strategier för att öka andelen kvinnliga politiker även om dessa ser lite olika ut. Det är svårt att förstå varför inte det gemensamma anses vara lika viktigt att lyfta fram som variationerna mellan partierna.

Onödigt oklara besked

På ett sätt kan det ha ett värde att visa att det även i ett land som Sverige, som har hög andel kvinnliga politiker, återfinns motstridighet och komplexitet i de processer som äger rum. Det är dock min uppfattning att forskningen inom området kvinnorepresentation kommit så långt att det varit ännu mer värdefullt att mer exakt klarlägga betydelsen av olika förklaringsfaktorer. Det har under en längre tid varit ett ganska allmänt accepterat resultat att kvinnorepresentation inte handlar om någon utveckling som sker per automatik, och då vill man gärna att nya verk på området skall komma ett steg vidare när det gäller att ge besked om vad det är som har betydelse istället för "den osynliga handen".

Det är lovvärt att, som Freidenvall gör, sträva efter att föra in idéer som en särskild kraft i sammanhanget. Men om jag skall sammanfatta min kritik mot hennes avhandling så önskar jag att framställningen varit mer stringent och slutsatsdragningen därmed kunnat bli mer stabil. Beskeden är helt enkelt onödigt oklara när

Det jag uppskattar med Freidenvalls avhandling är dock de beskrivningar som görs av ett synnerligen viktigt skede i svenskt politiskt liv. På ett påtagligt sätt tas vi med in i *The Secret Garden of Politics*. Vi får en närgången bild av hur nomineringskommittéer tänker och fungerar vilket i sig är ett värdefullt bidrag då forskningen på området varit och fortfarande är eftersatt.

Jag skall avsluta denna anmälan med ett citat från Anna-Greta Leijons (1991) självbiografi *Alla rosor ska inte tuktas!* Så här beskriver hon händelserna vid socialdemokraternas kongress år 1970 då Olof Palme var med och gav en avgörande skjuts åt utvecklingen genom att ägna hela sitt kongresstal åt frågan om jämställdhet:

”Gubbarna i kongressbanken framför mig omväxlande vrider sig, flinar generat och ser uttråkade ut. Men det är ju partiordföranden och statsministern som talar, och det förhindrar total ohörsamhet. Kongressens kvinnor är desto gladare. Och det stannar inte bara vid ett tal. Det följs av år av aktivitet för jämställdhet.”

Det Freidenvall gör är att hon nyanserar och detaljrikt beskriver de år som följde och vi får oss till livs en historia som hittills i stor utsträckning varit oberättad.

Referenser

- Bacchi, Carol Lee, 1999. *Women, Policy and Politics: The Construction of Policy Problems*. Thousand Oaks: Sage.
- Gallagher, Michael – Marsh, Michael (red.), 1988. *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics*. Newbury Park: Sage.
- Leijon, Anna-Greta, 1991. *Alla rosor ska inte tuktas!* Stockholm: Tiden.
- Norris, Pippa – Lovenduski, Joni, 1995. *Political Recruitment: Gender, Race, and Class in the British Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olsson, Jan & Åström, Joakim (red.) 2006: *Democratic eGovernance: Approaches and Research Directions*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.

KARL LÖFGREN¹

Få tekniska innovationer har såsom informationsteknik (IT) kommit att bli en symbol för framtidens samhälle (med både positiva och negativa konnotationer). En hastig genomgång av de senaste årens framtidsscenarioer avslöjar att det är ganska få samhällsforskare, ”tyckare” och politiker som inte explicit betonar den informationsteknologiska revolutionen som något som kommer att ha en avgörande betydelse för hur den politiska styrningen och demokratin kommer att se ut i framtiden. Dessa bilder av IT som bärare av framtidens demokrati har sedan början av 1990-talet friskt förenats i en salig blandning av djuplodande teoretiska samhällsanalyser, policyförslag från regeringar, konsult- och ”pop-management” rapporter och ren science fiction. Den statsvetenskapliga forskningen har i detta sammanhang halkat lite efter i jämförelse med exempelvis ämnen som informatik och kommunikationsvetenskap, även om det är svårt att tala om renodlade enhetsvetenskaper i detta forskningsfält. De teoretiska ansatserna till forskning inom fältet är dock fortfarande i många hänseenden uppsplittrade på olika discipliner som var för sig har sökt att ”kolonisera” fältet och likartade problemställningar (som t.ex.

---

1 Karl Löfgren är PhD i statsvetenskap och verksam vid Institut for samfund og globalisering/Center for demokratisk netværksstyring, Roskilde Universitetscenter